

بررسی عناصر پیرامنتی و کارکرد آن در شماره‌های ١٢٩-١٤٠ مجله اسلامی «الحسینی الصغیر»

عبدالباسط عرب یوسف آبادی*^١ (استادیار زبان و ادبیات عربی، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، زابل، ایران)

DOI: [10.22034/jilr.2025.141448.1170](https://doi.org/10.22034/jilr.2025.141448.1170)

تاریخ الوصول: ٢٠٢٤/٠٦/٠٤

تاریخ القبول: ٢٠٢٥/٠٣/٢١

صفحات: ١٣٠-١٠٣

تاریخ دریافت: ١٤٠٣/٠٣/١٥

تاریخ پذیرش: ١٤٠٤/٠١/٠١

چکیده

در پیدایش یک اثر علاوه بر متن، عواملی همچون عنوان، مقدمه، طرح جلد، سرمقاله، قطع اثر و غیره دخیل است که به آن پیرامتن می‌گویند. پیرامتن در ادبیات کودک نقش پررنگ‌تری به نسبت ادبیات بزرگسال دارد؛ زیرا کودک برای فهم بهتر متن نیازمند محرکی خارج از متن است که فضای لازم را برای درک متن فراهم نماید و تفسیر مناسبی از متن را برای او مهیا کند. ماهنامه کودک «الحسینی الصغیر» یکی از بروزترین مجلات اسلامی کودک است که با تنوع در فرم و محتوا مورد استقبال جمع کثیری از کودکان عرب قرار گرفته و از سال ٢٠٠٩م تا کنون نیز در حال چاپ است. در این پژوهش تلاش می‌شود با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی مهم‌ترین عناصر پیرامنتی شماره‌های سال ٢٠٢٠م این ماهنامه بررسی شود و کارکردهای هر کدام از آن‌ها تحلیل گردد. هدف اصلی این مطالعه، تحلیل نقش و کارکرد عناصر پیرامنتی در شکل‌گیری فضای تفسیری و درک محتوای مجله «الحسینی الصغیر» است. نتایج نشان می‌دهد عنوان «الحسینی الصغیر» از یک‌سو با ایدئولوژی و نگرش تحریری مجله در ارتباط است و از دیگر سو با کودک و محیط پیرامونی او. دو لایه نظام زبانی و نظام تصویری در قابی به نام طرح جلد و سرمقاله به‌عنوان دروازه‌ای برای ورود به متن اصلی مجله قرار گرفته‌است. مجموع دلالت‌های دو نظام یادشده به درک تصویر و دریافت محتوای مجله کمک شایانی می‌کند.

واژگان کلیدی: پیرامتن، عنوان، طرح جلد، تحلیل تصویری و زبانی، مجله «الحسینی الصغیر»

^١ نویسنده مسؤول؛ پست الکترونیک: arabighalam@uoz.ac.ir

دراسة عناصر النص الموازي ووظيفتها في الأعداد ١٢٩-١٤٠ للمجلة الإسلامية «الحسيني الصغير»

الملخص

يطلق النص الموازي على جميع المعلومات أو البيانات الهامشية والتكميلية التي تدور حول النص. إنه يتضمن ما تطلق عليه العتبات المتنوعة كالعنوان، والمقدمة، وتصميم الغلاف، والافتتاحية، والإهداءات، وأحجام الأثر وغيرها. للنص الموازي دور أهم في أدب الأطفال بالنسبة إليه في أدب الكبار؛ لأنه لكي يفهم النص بشكل أفضل يحتاج الطفل إلى حافز خارج النص يوفر المساحة اللازمة لفهم النص ويوفر له تفسيراً مناسباً للنص. تعتبر المجلة الشهرية «الحسيني الصغير» من أحدث مجلات الأطفال الإسلامية، والتي لاقت استقبالا كبيرا من الأطفال العرب لتنوعها في الشكل والمضمون، ويتم إصدارها منذ عام ٢٠٠٩م إلى حد الآن. تسعى هذه الدراسة البحث عن أهم عناصر النص الموازي لأعداد السنة ٢٠٢٠م من هذه المجلة بالاعتماد على المنهج الوصفي-التحليلي وتحليل وظائف كل منها. الهدف الرئيسي لهذه الدراسة هو تحليل عناصر النص الموازي ووظيفتها في تشكيل الفضاء التفسيري وفهم محتوى مجلة «الحسيني الصغير». أظهرت النتائج أن عنوان «الحسيني الصغير» يرتبط بأيديولوجيات محزري المجلة من جهة، وبالطفل والبيئة المحيطة به من جهة أخرى. يتم وضع طبقتي نظام اللغة ونظام الصورة في إطار يُسمّى تصميم الغلاف والافتتاحية كعتبة للدخول إلى النص الرئيسي للمجلة. إن مجموع معاني النظامين المذكورين يساعد على فهم الصورة واستقبال محتوى المجلة.

الكلمات المفتاحية: النص الموازي، العنوان، تصميم الغلاف، التحليل البصري واللغوي، مجلة «الحسيني الصغير»

مقدمه

هیچ متنی قابلیت آن را ندارد که به صورت تهی و عریان در اختیار مخاطب قرار گیرد؛ زیرا عناصری در پیدایش آن دخیل است که مخاطب برای ورود به جهان متن باید از آن‌ها گذر نماید؛ بنابراین ادراک و تصور اولیه مخاطب از هر متنی، منوط به این عناصر خواهد بود. این عناصر شامل عنوان، نام نویسنده، درآمد، پی‌نوشت، طرح روی جلد، جملات پشت جلد، عناوین فصول، فهرست‌ها، یادداشت‌ها و غیره است که از آن‌ها به پیرامتن یاد می‌شود. عناصر پیرامتن متعلق به متن یک اثر نیست؛ اما آن را در قالب یک کتاب شکل می‌دهد و در ارائه متن نقش بسزایی دارد. اصطلاح پیرامتن برای نخستین بار توسط ژرار ژنت در کتاب «آستانه‌ها» (۱۹۹۷م) مطرح شد. وی پیرامتن را عاملی می‌داند که متن را از حالت عریانی خارج می‌کند و به آن گُنش توصیفی و روایی می‌بخشد (Genette, 1997: 1). همچنین پیرامتن، یک اثر را تبدیل به متن می‌کند و در تولید معنای اثر مشارکت نموده و تأویل و ادراک مخاطب را جهت می‌دهد (Batchelor, 2018: 8).

با ظهور پساساختارگرایی ناقدان ادبیات کودک توجه ویژه‌ای به پیرامتن نمودند. از نظر آن‌ها این پیرامتن است که باعث می‌شود کودکی که برای نخستین بار داستان یا شعر کودک را می‌بیند در همان وهله نخست جذب ظاهر و جلد کتاب شود و از طریق آن اطلاعاتی دریافت نماید؛ به عنوان مثال دریابد کتاب متعلق به گروه سنی وی است یا خیر، ویا این‌که در چه ژانری قرار دارد. به همین جهت است که ادبیات کودک به نسبت ادبیات بزرگسال با عناصر پیرامتنی بیشتری عرضه می‌شود. اخیراً در کشورهای عربی مجلات ویژه کودک، عرضه و چاپ شده که مؤلفه‌های رشدی-شناختی کودک در آن‌ها لحاظ می‌شود. مجله عراقی «الحسینی الصغیر» که به صورت ماهنامه عرضه می‌شود ازجمله مجلات مشهور و پرمخاطب این حوزه است که به دلیل رویکرد اسلامی و همچنین طراحی و گرافیک بی‌نظیر و تنوع ژانر و درونمایه‌های جذاب، گزینه مناسبی جهت بررسی و نقد پیرامتن است. هر شماره مجله تقریباً در ۴۰ صفحه جمع‌بندی شده است که حاوی چندین داستان مصور دینی، علمی و اخلاقی است. بخش‌های دیگر آن شامل آموزش کاردستی، حل جدول، کارگاه داستان‌نویسی، ادبیات محلی، آموزش قرآن و ادعیه، حل معما، آموزش ریاضی و اشکال، رنگ‌آمیزی و معرفی تصویری مخاطبان مجله است. در این پژوهش تلاش می‌شود شماره‌های ۱۲۹-۱۴۰ مجله که در سال ۲۰۲۰ چاپ شده است، مورد بررسی قرار گیرد. علت انتخاب شماره‌های این سال به این دلیل است که شماره‌های مجله در سایت اختصاصی آن، از بدو تأسیس مجله (۲۰۰۹م) تا صرفاً سال ۲۰۲۰م (شماره ۱۴۰) بارگزاری شده است و شماره‌های سال‌های پس از ۲۰۲۰م در دسترس نیست. همچنین شماره‌های سال ۲۰۲۰ به نسبت سال‌های پیش از آن از لحاظ گرافیکی و طراحی، به‌روزتر و جذاب‌تر است.

مهم‌ترین اهداف مدنظر این پژوهش عبارت است از: بررسی نقش و کارکرد عناصر پیرامنتی در مجله «الحسینی الصغير» به عنوان یکی از مجلات برجسته اسلامی کودک، تحلیل تأثیر این عناصر در ایجاد فضای تفسیری مناسب برای درک بهتر محتوا توسط کودکان، واکاوی ارتباط عناصر پیرامنتی مانند عنوان، طرح جلد و سرمقاله با ایدئولوژی مجله و مخاطب کودک، و همچنین تحلیل نظام‌های زبانی و تصویری به عنوان ابزارهایی که به درک بهتر تصاویر و محتوای مجله کمک می‌کنند. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به دنبال آن است که نشان دهد چگونه عناصر پیرامنتی به عنوان پل ارتباطی بین متن و مخاطب کودک عمل می‌کنند و چگونه در جذب و هدایت مخاطب نقش ایفا می‌نمایند. بنابراین برای تحقق این هدف تلاش می‌شود به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

۱. وجوه ارتباط عناصر پیرامنتی مجله «الحسینی الصغير» با دنیای کودک چگونه است؟
 ۲. مهم‌ترین کارکرد پیرامتن در شماره‌های مورد بررسی مجله کدام است؟
- مهم‌ترین فرضیه‌های پیش‌بینی شده برای این مقاله عبارت است از:
۱. عناصر پیرامنتی مانند عنوان، طرح جلد، سرمقاله، فهرست مطالب و قطع مجله در طراحی مجله «الحسینی الصغير» نقش کلیدی دارد و کودک را برای ورود به جهان متن آماده می‌کند.
 ۲. کارکرد اصلی پیرامتن در شماره‌های بررسی شده این مجله، اطلاع‌رسانی و جذب کودک است، به طوری که کودک با مشاهده عناصر پیرامنتی، پیش‌فرض‌هایی در ذهن شکل می‌دهد و سپس مطالب مجله را بر اساس آن‌ها ارزیابی می‌کند.

پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های متعددی درباره پیرامتن در متون ادبی انجام شده است که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

سلیمی کوچی (۱۳۹۶ش) در مقاله «نقش عناصر پیرامنتی در توسعه، دریافت و فهم متن مثنوی» چنین دریافت که عناصر پیرامنتی مثنوی عرصه تحقق گفتگویی واقعی میان مولف و مخاطب و نشانه روشنی از عنایت مولانا به نقش چشمگیر مخاطب در معناآفرینی متن است. یعقوبی و نامور مطلق (۱۳۹۶ش) در مقاله «بررسی پیرامنتیت در کتاب سوموکاری که نمی‌توانست چاق شود اثر اریک امانویل اشمیت» با بررسی کتاب فوق نشان دادند انتقال معنا تنها به متن اصلی خلاصه نمی‌شود؛ بلکه شامل پیرامتن‌ها نیز است. حاتم‌پور و همکاران (۱۳۹۹ش) در مقاله «بررسی عناصر پیرامنتی نفحات الانس جامی» نتیجه گرفتند که پیرامتن‌های این اثر با ارائه اطلاعاتی درباره متن اصلی، از طرفی فهم و دریافت مخاطب را عمق می‌بخشد و از دیگر سو مخاطب را در چگونگی

استفاده از این اثر راهنمایی می‌کند. رأفت و الطنطاوی (۲۰۲۱م) در مقاله «عتبات النص کالیات لإعادة التأطير في الترجمة ترجمة النصوص الصحفية بين العربية والفارسية نموذجاً» معتقدند مترجم می‌تواند با تغییر عناصر پیرامتنی در متن ترجمه، آن ایدئولوژی و اندیشه‌ای که مدنظر دارد به مخاطب منتقل نماید، امری که در ترجمه برخی از متون مطبوعاتی عربی به فارسی توسط گروه مترجمین مشهود است. مرسلی توحیدی (۱۴۰۱ش) در مقاله «مطالعة تطبيقی کارکرد پیرامتنی طرح جلد کتاب در دهه هفتاد هجری شمسی و بازطراحی کنونی آن» بر این باور است که کارکرد پیرامتن‌ها در این آثار از بستر توصیفی و روایی خارج شده و گاه‌ها کارکرد دلالت نهان و اغواگری پیدا کرده است. ریاضی‌نیا و همکاران (۱۴۰۲ش) در مقاله «بازخوانی پیرامتن‌های اشعار حافظ با تکیه بر نظریه ترامتنیت» به این نتیجه رسیدند که اشعار حافظ در پوششی از پیرامتن‌های درونی است که نقش تداوم‌بخشی و تکمیل‌کنندگی متن کانونی اشعار وی را ایفا می‌کند.

در حوزه ادبیات کودک و نوجوان نیز چند اثر یافت شد که به بررسی پیرامتن در این حوزه پرداخت؛ از آن جمله: زنجاب‌ر و همکاران (۱۴۰۱ش) در مقاله «مقایسه برگردان‌های فارسی داستان کودکان درخت بخشنده از منظر پیرا ترجمه» نشان می‌دهند که در این داستان برهم‌کنش متن و پیرا ترجمه به پنج شیوه تقارنی، تکمیلی، توسیعی، ترکیبی و تناقضی صورت می‌پذیرد و مترجمان و همکاران ایشان خوانش متن زبان اصلی را از طریق تغییر شیوه برهم‌کنش پیرا ترجمه‌های آن دستخوش تغییر نموده‌اند. جعفری و اله‌دادی (۱۴۰۲ش) در مقاله «کارکردهای پیرامتن در رمان نوجوان این وبلاگ و گذار می‌شود اثر فرهاد حسن‌زاده» معتقدند عناصر پیرامتنی در این رمان گسترده است و به دلیل شیوه ویژه روایت این اثر، در تمام صفحات حضور دارد و به این ترتیب متن را همراهی و خواننده را یاری و هدایت می‌کند. حصه بنت زید (۲۰۲۲م) در مقاله «تلقى العتبات في المنجز النقدي لأدب الطفل في السعودية: النصوص السردية أنموذجاً» با نقد و بررسی پیرامتن در داستان‌های کودکان سعودی به این نتیجه رسید که پیرامتن در متون داستانی کودک نقش بسیار مهمی دارد؛ چه آن‌که عنوان و طرح روی جلد می‌تواند در جذب و استقبال مخاطب کودک تأثیری مضاعف داشته باشد.

در ارتباط با مجله «الحسيني الصغير» نیز یک پژوهش یافت شد. عامر هاتو حمید (۲۰۲۳م) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان «قصص الاطفال في العراق ۲۰۲۰-۱۹۹۰» مجله الحسيني الصغير آنموذجاً» به شناسایی دوره رونق داستان کودک در عراق (۱۹۹۰-۲۰۱۰)، تحلیل تأثیر شرایط اجتماعی-فرهنگی بر شکل‌گیری مضامین داستانی، و استخراج ارزش‌های ملی، اخلاقی و هنری نهفته در آثار منتشرشده در مجله «الحسيني الصغير» پرداخت. وی در این پژوهش با بررسی تجربیات نویسندگان کودک عراقی، نقش این مجله را در شکل‌دهی به هویت فرهنگی و ارتقای

سطح ادبیات کودک در عراق روشن می‌سازد و پای‌های برای تحقیقات آتی در حوزه تحلیل محتوای نشریات کودک محور ارائه می‌دهد.

باتوجه به پیشینه یادشده می‌توان به درستی ادعا کرد که تاکنون هیچ پژوهشی درباره پیرامنت در مجلات تخصصی کودک و به‌ویژه مجلات عربی انجام نشده‌است و این پژوهش نخستین تحقیقی است که در این زمینه صورت می‌پذیرد و این امر بیش‌ازپیش بر ضرورت تحقیق در این حوزه می‌افزاید.

بررسی پیرامنت در مجله اسلامی «الحسینی الصغیر»

در طرح نظریه پیرامنت، اثر ادبی غالباً دربردارنده یک متن کانونی و چندین متن پیرامونی است که این متن‌های پیرامونی به عنوان آستانه‌های ایجاد ارتباط با متن اصلی درنظر گرفته می‌شود (Genette, 1997: 12). پیرامنت به دو نوع درون‌متن و برون‌متن تقسیم می‌شود. درون‌متن به عناصری همچون عناوین اصلی، عناوین فصل‌ها، درآمدها و پی‌نوشت‌ها اطلاق می‌شود و برون‌متن شامل عناصری همچون مصاحبه‌ها، آگهی‌های تبلیغاتی، نقد و نظرات منتقدان و جوابیه‌های آنان و دیگر موضوعات مربوط به مؤلف و یا تدوین‌کننده اثر است (Allen, 2000: 150). در مجله «الحسینی الصغیر» عناصر درون‌متن مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ زیرا از عناصر برون‌متنی این مجله اطلاعات درستی در دست ما نیست. در توضیح پیرامنت‌ها، چهار کارکرد متفاوت برای آن‌ها درنظر گرفته شده‌است که البته همه آن‌ها در دریافت خواننده تأثیرگذار است. این چهار کارکرد عبارتند از هویت‌بخشی، توصیفی، دلالت‌ضمنی و اغواگری (Pellatt, 2013: 2). در ادامه عناصر درون‌متنی با تأکید بر کارکردهای آن در مجله «الحسینی الصغیر» بررسی می‌شود.

عنوان «الحسینی الصغیر»

عنوان یک اثر، مجموعه نشانه‌های زبان‌شناختی است که در یک نظام کلامی ارائه شده و در قالب یک عنصر پیرامنتی در کنار متن اصلی حضور پیدا می‌کند. عنوان، نخستین دریچه‌ای است که به واسطه آن خالق اثر و خواننده با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. این نوع پیرامنت کوتاه، با دلالت مستقیم یا غیرمستقیم به موضوع اثر موردنظر، اولین عاملی است که خواننده را به جهان آن اثر و معنای آن و برگزیدن رویکردی خاص به آن راهنمایی می‌کند (بنی‌طالبی و فروزنده، ۱۴۰۲: ۵۵). «الحسینی الصغیر» عنوانی است که هیأت تحریریه مجله کودک زیر نظر آستان قدس حسینی از سال ۲۰۰۹م تا کنون آن را نام‌گذاری کرده و از طریق این عنوان، قصد به اشتراک‌گذاری مطالب دینی و آموزنده را برای کودکان عرب‌زبان دارد. عنوان «الحسینی» نخستین چیزی است که نظر کودک را به خود جلب می‌کند و سبب برانگیختن حس کنجکاوی و تکاپوی او برای دریافت

محتوای مجله می‌شود. کودکی که برای اولین بار با این مجله آشنا می‌شود، اطلاع دقیقی از محتوای مجله و چارچوب و فرم آن ندارد؛ لذا بر اساس عنوان است که تصمیم به خواندن یا نخواندن این مجله می‌کند و ذهنیت کلی مجله را دریافت می‌نماید. درباره اهمیت عنوان و دریافت ذهنیت کلی این مجله می‌توان به این سخن ناقدان اشاره نمود که «هیچ ضرورتی ندارد که برای تحلیل ساحت‌های جمال‌شناسی یک شاعر حتماً دیوان‌های او خوانده شود، می‌توان از روی نام کتاب‌ها ذهنیت او را تحلیل کرد» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۶ش: ۴۴۲). واژه «الحسینی» اسم علم و منسوب به امام حسین (ع) است و می‌تواند صفت برای موصوف محذوف «الإنسان» باشد. این عنوان، گیرا و ترغیب‌کننده است و ویژگی الهام‌بخشی دارد؛ زیرا مکتب و رویکرد فکری امام حسین (ع) را برای خواننده تداعی می‌نماید. رویکرد کلی مجله نیز با این عنوان تناسب و هماهنگی دارد؛ به گونه‌ای که فهرست مطالب هر شماره از نشریه نشان می‌دهد که در طرح داستان‌ها، اشعار، پازل‌ها و حتی کاردهی‌های کودکان مفاهیم ناب مکتب حسینی همچون آزادگی، عدالت‌خواهی، راستگویی، اخلاق حسنه، انسانیت، نوع‌دوستی، صبوری، فداکاری، وفاداری و دیگر محسنات اخلاقی در نظر گرفته شده است. واژه «الصغیر» نیز به طور گویا اشاره می‌کند که مخاطب این مجله، کودکان و به ویژه کودکان گروه سنی «ب» و «ج» هستند. با نگاه به ساختار و محتوای مجله نیز می‌توان دریافت که عمده بخش‌های هر شماره با عنوان «الصغیر» همخوانی دارد.

در تعیین و تشخیص عنوان «الحسینی الصغیر» دو عامل را باید مدنظر داشت. عوامل درون‌متنی و عوامل برون‌متنی. در مبحث درون‌متنی، مجموعه عوامل برگرفته از فضا و مضمون مجله مانند داستان‌ها، رنگ‌ها، نقاشی‌ها، ساختار بلاغی و زیباشناسی اشعار و قصاید و غیره بررسی می‌شود و در مبحث برون‌متنی، مجموعه عوامل خارجی که با ساختار و محتوای مجله «الحسینی الصغیر» ارتباط دارد بررسی می‌گردد، مانند مسائل تاریخی، اسطوره‌ای، فرهنگی، مکان‌های خاص، باورها و اعتقادات دینی و اسلامی. رابطه بینامتنی مخاطب مجله با سایر متون نیز در مبحث برون‌متنی بررسی می‌گردد. بنابراین عنوان «الحسینی الصغیر» از یک سو با ایدئولوژی و نگرش هیأت تحریریه مجله در ارتباط است و از دیگر سو، با کودک و محیط پیرامونی او.

عوامل درون‌متنی مجله «الحسینی الصغیر» به هنگام سخن از دیگر عناصر پیرامتن مورد بررسی قرار خواهد گرفت؛ اما در ارتباط با عوامل برون‌متنی باید گفت مهم‌ترین مسئله مطرح‌شده در این مجله، مسئله فرهنگی و اعتقادی است. فرهنگ حسینی به مجموعه ارزش‌ها، اخلاقیات، اصول و آموزه‌هایی اطلاق می‌شود که معصومین با دفاع و مبارزه علیه ظلم و فساد، به جوامع انسانی آموزه‌های مهمی انتقال دادند. این فرهنگ بر پایه عدالت، صداقت، خیرخواهی، خشنودی خدا، قوت قلب، استقامت در راه حق و مبارزه علیه ظلم بنا شده است. به عنوان مثال شماره ۱۲۹ مجله با

داستان مصور «الصالحون: صعصعة بن صوحان» که از یاران باوفای حضرت علی (ع) بود آغاز می‌شود (الحسینی الصغیر، ۱۲۹: ۵). در طول این داستان از شجاعت، وفاداری، حق‌طلبی و استقامت در راه حق سخن گفته شده و کودک نیز ناخودآگاه این مفاهیم را دریافت می‌کند و تلاش می‌کند خود را به چنین اخلاقیاتی مزین نماید. همچنین در همین شماره (صفحات ۱۱-۱۲) به معرفی حضرت مهدی (ع) پرداخته و نکات تاریخی و عقیدتی مرتبط با ایشان با نقاشی‌های زیبا و طراحی دلنشین برای کودک ارائه شده است.

در هر شماره میحثی تحت عنوان «من تراثنا» اختصاص داده شده‌است که به تاریخ درخشان اسلام و آثار برجای‌مانده تاریخی از آن دوران پرداخته می‌شود. به عنوان مثال در شماره ۱۳۷ (صفحات ۶-۷) به معرفی منطقه باستانی «مدائن صالح» یا «حِجَر» پرداخته که در استان حجاز عربستان قرار دارد. داستان اصحاب حجر (قوم ثمود) در قرآن چنین آمده است: «اصحاب حجر پیامبران را تکذیب کردند. اما آیات خود را به آنان دادیم؛ ولی آن‌ها از آن روی گردانند. آن‌ها خانه‌های امن در دل کوه‌ها می‌تراشیدند. اما سرانجام صیحه (مرگبار)، صبحگاهان آنان را فرا گرفت؛ آنچه را به دست آورده بودند، آن‌ها را از عذاب الهی نجات نداد» (حجر: ۸۰-۸۴). آن‌چه در این شماره از مجله «الحسینی الصغیر» درباره معرفی «مدائن صالح» آمده است در راستای پندگیری از عاقبت این قوم است. امری که در فرهنگ اسلامی نیز به آن تأکید شده است.

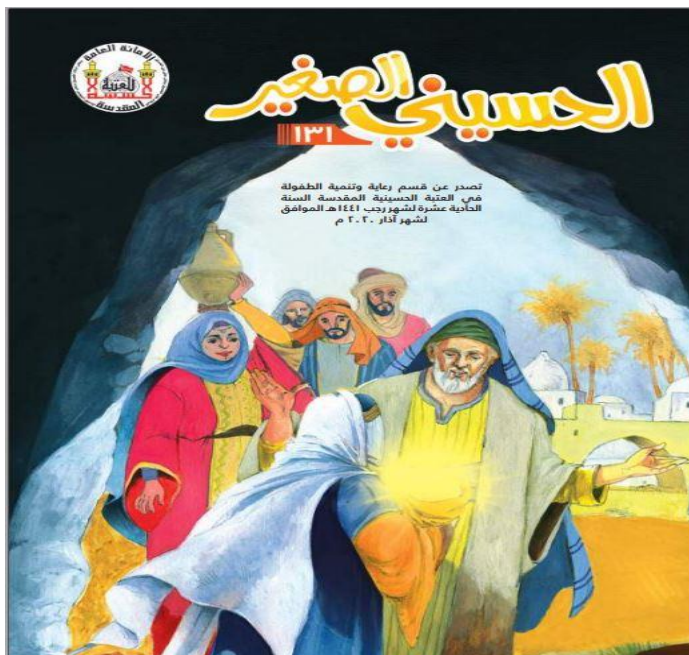
درباره کارکرد عنوان «الحسینی الصغیر» این نکته آشکار می‌شود که کودک ناآشنا با جهان درون مجله، با مشاهده عنوان، در ذهنش مقدمات و پیش‌فرض‌هایی را در نظر می‌گیرد و سپس با خواندن مطالب مجله درمی‌یابد که آیا این مجله با مفروضات و پیش‌فرض‌های او مطابقت دارد یا خیر. بدین ترتیب یکی از کارکردهای عنوان «الحسینی الصغیر» در خوانش متن مجله، ایجاد قرارداد خوانش است. به این معنی که عنوان، کودک را یاری می‌دهد تا به هنگام مطالعه مجله، دیدگاه صحیح و مناسبی را برگزیند. این قرارداد خوانش، بخشی از افق انتظارهای خواننده را شکل می‌دهد (کرمی، ۱۳۹۵: ۵). با ورود کودک به جهان متن «الحسینی الصغیر» انتظاراتش برآورده می‌شود و با این امر همسویی عنوان با اهداف تربیتی کودک به دست می‌آید. کارکردهای دیگری نظیر اطلاع‌رسانی و تبلیغ متن، جذب کودک و راهنمایی برای خواندن مجله را نیز می‌توان برای عنوان «الحسینی الصغیر» متصور شد. هیأت تحریریه مجله با وضع عنوانی شایسته توانسته‌اند کودک را برای ورود به جهان متن ترغیب نمایند. با خوانش داستان‌های هر شماره از مجله و بررسی ارتباط آن با عنوان «الحسینی الصغیر» چنین دریافت می‌شود که عنوان در اینجا صرفاً همان کارکرد عنوان در متنی واحد را ندارد؛ زیرا در این مجله ارتباط عنوان با چند داستان مجزا که هر کدام عنوان مجزایی نیز دارند، مطرح است. قرارداد خوانشی که شکل گرفته در ارتباط عنوان هر داستان

با آن متن داستان ایجاد می‌شود و نمی‌توان یک قرارداد خوانش را برای کل داستان‌های مجله «الحسینی الصغیر» در نظر گرفت. بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که کارکرد عنوان در این مجله بیشتر کارکرد اطلاع‌رسانی و جذب مخاطب است.

طرح روی جلد

طراحی جلد کتاب یکی از عوامل مهم در جذب خواننده و جلب توجه او به کتاب است. یک جلد زیبا و جذاب می‌تواند اولین تأثیرگذاری بر خریدار و مخاطب داشته باشد و او را به خواندن کتاب ترغیب کند. طراحی جلد کتاب باید با محتوای کتاب هماهنگ و مناسب با موضوع و اهداف کتاب باشد. همچنین، اهمیت طراحی جلد از لحاظ تبلیغاتی و بازاریابی نیز بسیار بالا است؛ زیرا جذابیت جلد می‌تواند نقش مهمی در فروش و معرفی کتاب داشته باشد (الزیات، ۲۰۱۶م: ۴). کاربرد جلد به عنوان پیرامنتی برای ورود به متن و دریافت آن از جمله مباحث امروزی نقد ادبی به شمار می‌آید. در فرایند تولید کتاب این ناشر است که با امکانات و محدودیت‌های مالی و فرهنگی خود، هنرمند را به طراحی جلدی متناسب با آن چه ناشر می‌خواهد سوق می‌دهد.

طرح جلد مجله «الحسینی الصغیر» در دو لایه نظام تصویری و نظام زبانی ارزیابی می‌شود. این دو لایه در قابی به نام طرح جلد به عنوان متنی برای ورود به متن اصلی مجله قرار می‌گیرد. مجموع دلالت‌های دو نظام یادشده به درک تصویر و دریافت محتوای مجله می‌انجامد. در ارتباط با لایه تصویری می‌توان به نقش مایه‌های دینی-اسلامی کادرهای هر جلد اشاره نمود. به عنوان مثال جلد شماره ۱۳۱ به مولود کعبه، حضرت علی (ع) اشاره دارد. به نقل مورخان و محدثان مشهور ولادت امام علی (ع) در سیزدهم رجب سی سال بعد از عام الفیل در درون خانه کعبه روی داده است (المسعودی، ۲۰۱۸م: ۱۴۲). تصویر زیر به این نکته اشاره دارد:

در ارتباط با نظام تصویری جلد فوق باید گفت از آن‌جا که مخاطب تصویر، کودک است؛ لذا طراح جلد به سراغ فرم‌های انتزاعی نرفته است، بلکه تصویری را طراحی نموده که صراحت زیادی داشته باشد و برای کودک قابل فهم باشد. تصویر نوزادی نورانی در دست بانویی محجبه و همچنین سیمای شاد مردم نشان می‌دهد که چگونه یک ایده موجز را می‌توان به واسطه تصویر قابل فهم کرد. این تصویر معنای موضوع مورد بحث مجله را به خوبی روشن نموده و بستری تازه برای نشان دادن این موضوع به جهان کودک به وجود آورده است. نوع طراحی جلد بیانگر حال و هوای کودکانه است؛ بنابراین کودک به خوبی آن را درک می‌نماید. با نگاه به مطالب شماره ۱۳۱ مجله «الحسینی الصغير» چنین دریافت شد که تصویر فوق با سلیقه و شناخت کودک به خوبی جهت‌دهی شده است. پژوهش‌هایی که در حوزه تصویرگری کتاب‌های کودک صورت پذیرفته نیز به این نکته اشاره دارد که اصولاً کودکان تا حدود ده سالگی از تصویرهای عجیب و غریب و غیرواقعی که برای بزرگسالان معانی نمادین و کنایه‌ای دارد گریزانند و بیشتر به دنبال تصاویری پرنشاط و سالم و سرزنده‌اند (اقبال، ۱۳۹۰: ۱۱۸). این ویژگی در طرح روی جلد شماره ۱۳۱ مجله نمود یافته است. در ارتباط با نظام زبانی طرح روی جلد نیز مطلب خاصی که در ارتباط با تصویر روی جلد باشد، ارائه نشده و صرفاً به دلالت تصویری طرح روی جلد اکتفا شده است.

از دیگر موضوعاتی که در مجله «الحسینی الصغير» به آن پرداخته شده و طرح روی جلد با محتوای مجله همخوانی دارد، اعیاد شعبانیه است. اعیاد شعبانیه به مجموعه ولادت‌های امام حسین

(ع) (روز سوم)، حضرت ابوالفضل (ع) (روز چهارم)، امام سجاد (ع) (روز پنجم) و میلاد امام زمان (عج) (روز نیمه شعبان) گفته می‌شود که در ماه شعبان قرار گرفته است. درباره عبادت در شب نیمه شعبان حدیثی از پیامبر (ص) نقل شده است که می‌فرمایند: «شب نیمه شعبان که فرا رسید، شب‌زنده‌داری کرده و روزش را روزه بدارید؛ زیرا خداوند متعال از هنگام غروب تا طلوع فجر ندا می‌دهد: آیا کسی برای بخشیده شدن هست که او را ببخشم؟ آیا کسی در پی روزی می‌گردد که به او روزی برسانم؟ آیا بیماری وجود دارد که او را عافیت دهم؟» (ابن ماجه، ۲۰۰۶م: ۵۰۸/۲). تصویر زیر طرح روی جلد شماره ۱۳۲ مجله «الحسینی الصغير» است که به اهمیت اعیاد شعبانیه اشاره دارد:

در ارتباط با نظام تصویری جلد بالا نخستین چیزی که به ذهن متبادر می‌شود شور و شغف چند کودک است که برای اظهار محبت و علاقه‌شان نسبت به ائمه، آماده برپایی مراسم اعیاد شعبانیه هستند. شمع بزرگی که در وسط آن نام حضرت مهدی (ع) درج شده و دو قلب بزرگ که با نام ائمه اطهار مزین شده و در دستان دو کودک قرار دارد. طراحی جلد با مرکزیت حرم امام حسین (ع) و همچنین تصویر دو پرندۀ سفید در حال پرواز و چند بادکنک در حال اوج، نشان از رهایی و آزادی بر خاسته از مکتب ائمه دارد. پوشش عربی و اسلامی کودکان نیز بیانگر تأکید طراحان جلد بر فرهنگ عربی-دینی است. این نوع طراحی جلد از یک‌سو با محوریت متن و در اطراف آن شکل گرفته و از دیگرسو بر ساختی از فرهنگ و قراردادهای فرهنگی کشورهای عربی و بالاخص جامعه عراق است. از آن‌جاکه به‌جز عنوان و معرفی مجله «الحسینی الصغير» کلمات و

عبارات دیگری در طرح روی جلد نیامده است؛ لذا در ارتباط با نظام زبانی آن نمی‌توان اظهار نظر کرد.

طرح روی جلد شماره‌های دیگر سال ۲۰۲۰ مجله «الحسینی الصغیر» نیز دلالت مستقیمی از باورهای دینی و فرهنگی جامعه همچون حلول ماه رمضان (شماره ۱۳۳)، میلاد امام رضا (شماره ۱۳۵) و امامت حضرت علی (شماره ۱۳۶) است. «در دلالت مستقیم تمایل به ارائه معنای معین، ملفوظ، آشکار و یا مطابق عقل سلیم برای نشانه وجود دارد» (چندلر، ۱۳۸۷: ۲۱۰). از آن جاکه مخاطب مجله، کودکان هستند؛ لذا دلالت طرح روی جلد باید مستقیم و متضمن توافقی‌های گسترده‌تر اجتماعی باشد. امری که در تمامی شماره‌های مورد بررسی رعایت شده است.

در تمامی شماره‌های مجله «الحسینی الصغیر»، عنوان و نام انتشارات از جمله مهم‌ترین پیرامتن‌های زبانی جلد است. عنوان «الحسینی الصغیر» با حروفی خوانا و وزین در بالای مجله چیده شده است. نام انتشارات به عنوان عنصری دیگر از پیرامتن زبانی در بالا و سمت چپ مجله قرار گرفته است. آرم انتشارات با قرارگیری در جایگاهی نامتعارف یعنی در سمت چپ و بالای جلد به عناصر بصری و دیداری اضافه شده و دلالتی تازه خلق کرده است. تمامی این عناصر، دلالتی رسمی و قراردادی بر معرفی و توضیح صریح محتوا، ژانر و تحریریۀ مجله «الحسینی الصغیر» دارد. عنوان مجله با سبک تایپوگرافی، علاوه بر دلالت زبانی، به نظام بصری نزدیک شده است؛ زیرا حروف و کلمات مندرج در جلد مجله، ساختار آن را تعیین کرده است. طرح روی جلد شماره ۱۳۰ مجله این مسئله را به خوبی نشان می‌دهد:

نگاه تازه به طراحی حروف و استفاده از ظرفیت‌های بصری خط به عنوان عنصری هویت‌ساز از جمله روش‌های نوینی است که طراحان جلد مجله «الحسینی الصغير» از آن بهره جسته‌اند. به عنوان مثال در تصویر زیر:

در مجموع در ارتباط با طرح روی جلد مجله «الحسینی الصغير» می‌توان گفت که طراحی آن از جمله دلالت‌های صریحی است که کودک را بدون دعوت به خوانش تصویر، به محتوای مجله

دعوت می‌کند. همچنین عنوان مجله بخش بزرگی از خلاقیت کلی طرح جلد را تعمیم داده و طراح، بیان بصری مناسب کتاب را با تکیه بر چگونگی طراحی خط عنوان، بیان نموده است.

سر مقاله

سرمقاله، تحلیل و تشریح یکی از مسائل مهم روز در چارچوب خط‌مشی یک مجله است. در بسیاری از موارد، سرمقاله در ستون ثابتی از صفحه نخست مجله نوشته می‌شود تا بیشتر جلب توجه کند. نویسنده سرمقاله، معمولاً موضوعاتی را برمی‌گزیند که دغدغه افکار عمومی مخاطب است (المقدادی، ۲۰۱۰م: ۱۱۹). این پیرامتن در معناآفرینی متن نقش اساسی دارد و ظرفیت‌های معنایی آن با تمام مدلول‌های متنی مجله ارتباط دارد. اگر بپذیریم که هر متنی دارای کارکردهای ارتباطی و پیام‌رسانی است (Jakobson, 1977: 77)، در این صورت سرمقاله مجله «الحسینی الصغیر» را باید مهم‌ترین نقطه تلاقی حضور مؤثر تحریریه مجله و کودک دانست. وجود چنین کارکردی، هر یک از سرمقاله‌های مجله را به یکی از مهم‌ترین گام‌های مطالعات ادبیات کودک تبدیل می‌نماید. به عنوان مثال به سرمقاله زیر از شماره ۱۳۴ بنگرید:

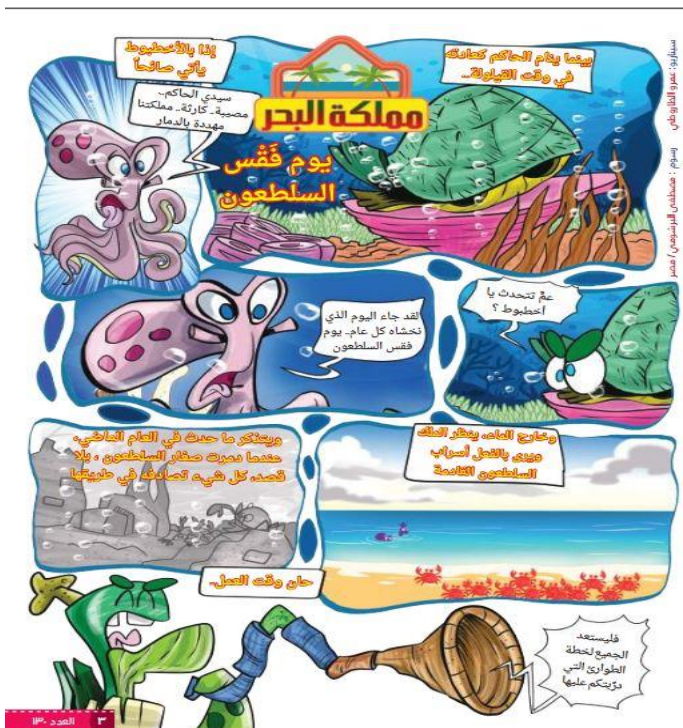
در این سرمقاله تأکید زیادی به مسئله همکاری در کارهای منزل شده است. نویسنده سرمقاله، کودک را توجیه می‌کند که در روزگاری که تمام دنیا با ویروس کرونا دست‌وپنجه نرم می‌کند، کارها و مشغولیت‌های درون منزل بیشتر شده است و لازم است کودک در کارهای منزل با

والدینش همکاری نماید. ورود به این مبحث توسط نویسنده در سرمقاله به صورت خلاصه و مفید است؛ اما بسط آن را در اجزای مختلف این شماره شاهد هستیم. به عنوان مثال در بخشی از این شماره داستانی روایت می شود که بر نقش همکاری و همیاری در امر درختکاری تأکید دارد (صص ۳۰-۳۱). همچنین در بخشی دیگر داستانی درباره همکاری یک نوجوان با هیأت امنای مسجد در امر توزیع بسته های غذایی به نیازمندان روایت می شود (صص ۳۸-۳۹). در شماره ۱۳۷ به مسئله اخلاق نیکو و روحیه فداکاری تأکید شده است. در این میان اشاره ای به داستان شهادت امام حسین (ع) و رشادت و دلاورمردی دیگر ائمه اطهار شده تا کودک، این بزرگ مردان را به عنوان الگوی زندگیش اتخاذ نموده و سعی کند خصال نیک آن ها را در خود پرورش دهد. این موضوع در صفحات مختلف مجله و با اشکال و داستان های مختلف برای کودک تکرار می شود تا بتواند آن را ملکه ذهنش قرار دهد. در شماره های دیگر مجله نیز همین رویه در سرمقاله دنبال می شود.

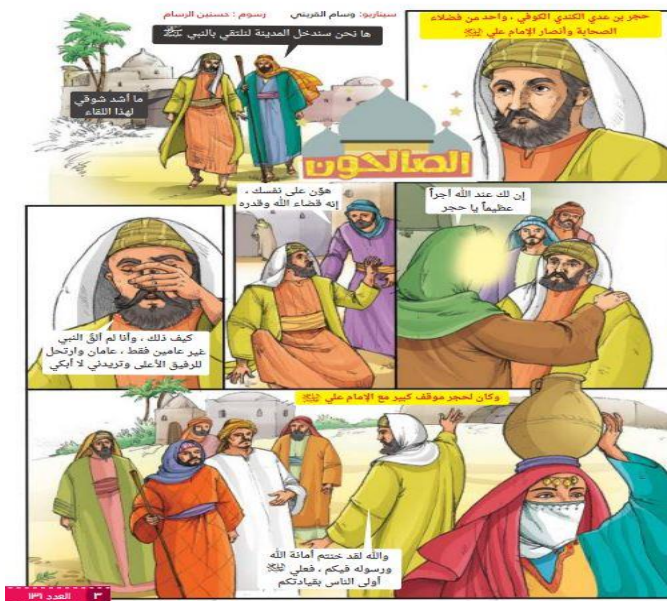
با بررسی شماره های مورد بحث مجله «الحسینی الصغیر» چنین دریافت شد که سرمقاله های مجله، تحلیل و تشریح یکی از مسائل مهم را در چارچوب خط مشی خود قرار داده است. همچنین سرمقاله ها در ستون ثابتی از صفحه نخست مجله در نظر گرفته شده تا بیشتر توجه کودک را به خود جلب نماید. موضوعاتی که در سرمقاله های این مجله به آن پرداخته می شود موضوعاتی است که دغدغه افکار عمومی جامعه اسلامی است. اهدافی که برای نگارش سرمقاله های این مجله می توان متصور شد عبارت است از مشخص کردن دیدگاه مجله نسبت به مسأله ای که در نظر مردم جامعه مهم است. تجزیه و تحلیل مفاهیم اخلاقی مهم به همراه موضع گیری خاص خود نسبت به آن ها و همچنین آماده کردن کودک برای موضع گیری در برابر موضوعی که قرار است در طول شماره مورد نظر به آن پرداخته شود.

عناوین مطالب

در تمامی شماره های مجله «الحسینی الصغیر» تقریباً یک رویه ثابت دنبال شده است. داستان های مصور، داستان های اخلاقی، شعرهایی از شاعران جوان، معرفی شخصیت های ادبی یا تاریخی و ستونی به نام تکالیف کلاسی، کاردستی و آموزش آشپزی از جمله بخش های این نشریه است. در داستان های مصور، نقاشی و عکس حرف اول را می زند و اهمیت تصویر بیشتر از متن های داستان است. زمانی که کودک داستان های مصور مجله «الحسینی الصغیر» را می بیند درست مانند زمانی که قصه گوش می دهد و یا کتابی به صورت شفاهی برایش خوانده می شود عکس العمل خوب نشان می دهد. به عنوان مثال در داستان زیر از شماره ۱۳۰، کودک با شخصیت های داستان احساس نزدیکی می کند و بدون خواندن متن، داستان را برای خود روایت می کند:

داستان‌های مصور مجله از صفحه‌های اندک، متن‌های کوتاه و بسیار ساده و تصویرهای زیادی تشکیل شده‌است و مطابق گروه سنی کودک، مفاهیم و متن‌های متفاوتی دارد. به‌عنوان مثال در داستان زیر کودک، فردی با سیمای اسلامی می‌بیند که در پی گمشده‌ای می‌گردد و در تصاویر بعدی مشخص می‌شود که گمشده‌اش فردی نورانی و درخشان (پیامبر) است که با نزدیک شدن به او حس اطمینان و آسودگی پیدا می‌کند. وقتی متن داستان برای کودک قرائت می‌شود همان مفاهیمی به او انتقال داده می‌شود که در تصویر دیده‌است؛ زیرا این تصاویر است که کلمات و عبارت‌های شخصیت‌های داستان را شرح و تفسیر می‌نماید:

یکی دیگر از بخش‌های جذاب مجله، داستان‌های «محبوب و پلیس راهنمایی و رانندگی» است. در این داستان‌ها نکات مهمی که کودک دربارهٔ وسیلهٔ نقلیه، مسیرها، علائم رانندگی و عبور و مرور باید بداند به صورت مرتب در هر شماره به کودک آموزش داده می‌شود. به‌عنوان مثال در شمارهٔ ۱۳۲ پلیس راهنمایی و رانندگی قصد آموزش نکات ایمنی مربوط به ماشین همچون لاستیک‌ها، کیپسول آتش‌نشانی، جک، جعبهٔ کمک‌های اولیه و برف‌پاک‌کن را دارد:

از دیگر مطالب مجله که به صورت متناوب در اکثر شماره‌های مجله به آن پرداخته می‌شود، معرفی موجودات و یا پدیده‌های عجیب و غریب جهان است. موجوداتی که کودک شاید به سادگی از کنار آن بگذرد؛ اما با نگاهی عمیق‌تر و با تحلیلی ژرف‌تر متوجه پیچیدگی خلقت آن می‌شود. در شماره ۱۳۵ (صفحه ۱۰) به موضوع هوش و ذکاوت حیوانات پرداخته و حیواناتی همچون زنبور عسل، فیل، اختاپوس، میمون، کلاغ و طوطی را معرفی می‌کند و میزان هوش و استعداد آن را توضیح می‌دهد:

الذكاء عند الحيوانات إعداد: ضياء العبداني

تمتلك الحيوانات دماغاً أقل تطوراً من دماغ الإنسان بكثير ولكن ذلك لا يمنع من وجود ذكاء نسبي عند بعض الحيوانات جعله الله تعالى علامة على عظمته ومن هذه الحيوانات:

النحل

يتميز النحل بذكاء عالٍ على المستوى الفردي والجماعي، وإن النحل له طريقة خاصة في طريقة تنظيم أسرته والخلية التي يعيش فيها، وكذلك التقسيم الوظيفي لكل فرد بين الملكة والشغالات.

الفيل

تتميز الفيلة بالذاكرة القوية التي تحفظ الأشياء والأماكن لسنوات عديدة، ويستفيد الفيل بذاكرته تلك في الوصول إلى موارد المياه في فترات الجفاف التي قد تستمر طويلاً كما تستخدم الفيلة حاسة السمع القوية التي لديها للتواصل مع بعضها البعض.

الأخطبوط العملاق

يعيش الأخطبوط العملاق في عمق المحيط أو البحر، وهو الأذكى من بين نفس الفصيلة التي تضم مجموعة كبيرة من الأخطبوطيات المعروفة بذكائها بشكل عام، فلهذه قدرات عالية على التذكر والملاحظة وقدرة متطورة على حل المشكلات.

از بخش‌های دیگر مجله، معرفی اماکن تاریخی و باستانی کشورهای عربی تحت عنوان «من تراثنا» است. در این بخش ضمن توضیحاتی درباره تاریخچه مکان موردنظر، نکاتی اخلاقی و اسلامی مرتبط با قومی که در آن مکان می‌زیستند اشاره می‌شود. مثلاً قلعه قطیف در عربستان (شماره ۱۲۹ صفحه ۱۱)، قلعه بنی حماد در الجزائر (شماره ۱۳۰ صفحه ۱۱)، قصر غمدان در یمن (شماره ۱۳۱ صفحه ۱۲)، مسجد جامع الزيتونه در تونس (شماره ۱۳۲ صفحه ۶)، قلعه حصن سوریه (شماره ۱۳۶ صفحه ۶)، مدائن صالح (شماره ۱۳۷ صفحه ۷).

دیگر بخش‌های مجله عبارتند از: آموزش آشپزی تحت عنوان «الشيف الصغير»، آموزش انگلیسی با عنوان «English»، ترانه‌های کودکانه با عنوان «حکایات شعریه»، آموزش کاریکاتور با عنوان «کاریکاتور»، حل معما و جدول در «ریاضه فکریه»، بخش نامه‌نگاری کودکان‌های عرب با عنوان «مشاركات الأصدقاء» و چاپ نامه‌های آن‌ها درباره موضوع خاصی که از آن‌ها خواسته شده است. در ارتباط با این که آیا این مطالب با گروه سنی کودک و روحيات و ذهنيات وی همخوانی دارد یا خیر، باید به این نکته توجه داشت که درک معنای یک اثر صرفاً با بررسی ساختار نحوی، آوایی یا معناشناسی واژگان حاصل نمی‌شود؛ بلکه باید نسبت به عوامل تأثیرگذار بر فرایند ارتباط همچون فرستنده، گیرنده، معانی پنهان و غیره نیز شناخت پیدا کرد. در تمامی مطالب مجله، یک یا چند نویسنده پیامی را در قالب رمزگان (واژگان به کار رفته) برای انتقال به کودک تولید نموده و

برای این که آن پیام بتواند مؤثر باشد، موضوعی را انتخاب نمودند که برای کودک قابل درک باشد و به صورت تصویری-کلامی بیان گردد. به عنوان مثال در داستان‌های مصور زمانی که نویسنده و تصویرگر، عاطفه و احساس خویش را پیرامون موضوعی بیان می‌کنند، طبیعتاً می‌توانند احساس و عاطفه کودک را نیز برانگیزند. با این حال، در برهم‌کنش متن و تصویر این داستان‌ها تأثیرگذاری زیادی بر فکر و احساس کودک و مهم‌تر از آن، برانگیختن واکنش عملی او به دست می‌آید.

قطع مجله

به اندازه طول و عرض کتاب یا مجله، قطع و یا اندازه آن می‌گویند. هدف از آن رواج اندازه‌های مختلف برای کتاب به منظور استفاده آسان‌تر یا متناسب با نوع کاربرد آن کتاب است. با توسعه صنعت چاپ از یکسو همگرایی در اندازه کتاب بیشتر شده و از دیگرسو همراه با همگرایی جهانی، تنوع نیز ایجاد شده است. اندازه کتاب گاهی بر اساس موضوع و مضمون و گاهی با توجه به کارکرد آن همچون مجموعه‌سازی و غیره انتخاب می‌شود (قبادی و شکران، ۱۳۸۹: ۱۵۸).

در حال حاضر رایج‌ترین قطع برای کتاب، قطع وزیری است و برای کتاب کودک از قطع خشتی و برای مجلات کودک و کتاب‌های هنری از قطع رحلی استفاده می‌شود. در مجله «الحسینی الصغیر» از قطع رحلی متوسط با ابعاد ۲۸×۲۱ استفاده شده است؛ زیرا در برخی از صفحات مجله، مطالب فشرده‌ای در اختیار کودک قرار می‌گیرد که این حجم از مطالب در قطع‌های دیگر به خوبی ارائه نمی‌گردد و فضایی برای اظهار نظر کودک در لابلای مطالب باقی نمی‌گذارد. به عنوان مثال به تصویر زیر از شماره ۱۳۴ مجله بنگرید:

همان‌طور که در این تصویر مشاهده می‌شود فضاهایی برای حضور کودک در طراحی کاردستی در نظر گرفته شده‌است که اگر قطع مجله کوچک‌تر می‌بود امکان فضا سازی تمامی این داده‌ها وجود نداشت. با این توضیحات می‌توان مجله «الحسینی الصغیر» را مجله‌ای موفق دانست؛ زیرا در طراحی تصویر و همچنین درج عبارت‌های مرتبط به آن به این مسئله دقت شده‌است که با مشارکت دادن کودک در روند حضور در متن او را تشویق نموده که هم‌پای طراح کاردستی پیش رود و در ادامه زمینه را برای تعامل ذهنی و احساسی کودک با تصویر و متن فراهم آورد. امری که منجر به تقویت قوه تفکر و ارتقای مهارت‌های فکری و فرهنگی و افزایش اعتماد به نفس کودک می‌شود. همه این موارد را می‌توان با پیرامتن قطع مجله همسو دانست و موفقیت هیأت تحریریه مجله را در این زمینه تأیید نمود.

نتیجہ گیری

در پاسخ به پرسش نخست پژوهش این حقیقت آشکار شد که در طراحی مجله «الحسینی الصغیر» عناصر پیرامونی دخیل است که کودک را برای ورود به جهان متن آماده می‌کند. این عناصر شامل عنوان، طرح روی جلد، سرمقاله، فهرست مطالب و قطع مجله است. کودکی که برای اولین بار با

مجله «الحسینی الصغیر» آشنا می‌شود اطلاع دقیقی از محتوای مجله و چارچوب و فرم آن ندارد؛ لذا بر اساس عنوان و طرح روی جلد است که تصمیم به خواندن یا نخواندن مجله می‌کند و ذهنیت کلی مجله را دریافت می‌نماید. واژه «الحسینی» اسم منسوب به امام حسین (ع)، کارکرد الهام‌بخشی از مکتب حسینی و عاشورایی دارد. واژه «الصغیر» نیز نشان می‌دهد مخاطب مجله کودکان هستند؛ بنابراین عنوان «الحسینی الصغیر» از یک‌سو با ایدئولوژی و نگرش هیأت تحریریۀ مجله در ارتباط است و ازدیگرسو با کودک و محیط پیرامونی او. دو لایۀ نظام زبانی و نظام تصویری در قابی به نام طرح جلد به‌عنوان آستانه‌ای برای ورود به متن اصلی مجله قرار گرفته‌است. مجموع دلالت‌های دو نظام یادشده به درک تصویر و دریافت محتوای مجله می‌انجامد. همچنین تحلیل این دو نظام نشان می‌دهد که طرح روی جلد اشارات گسترده‌ای به نقش‌مایه‌های دینی-اسلامی دارد. عنوان «الحسینی الصغیر» با حروفی خوانا و وزین در بالای مجله چیده شده‌است. این عنوان با سبک تایپوگرافی، علاوه‌بر دلالت زبانی به نظام بصری نزدیک است. نگاه تازه به طراحی حروف و استفاده از ظرفیت‌های بصری خط به‌عنوان عنصری هویت‌ساز از جمله روش‌های نوینی است که طراحان مجله «الحسینی الصغیر» از آن بهره‌جسته‌اند. در ارتباط با دیگر عناصر پیرامنتی مجله باید گفت طراحی آن‌ها از جمله دلالت‌های صریحی است که کودک را به محتوای مجله فرامی‌خواند و بخش بزرگی از خلاقیت کلی مجله را تعمیم می‌دهد.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش این نتیجه حاصل شد که مهم‌ترین کارکرد پیرامتن در این مجله اطلاع‌رسانی و جذب کودک است؛ زیرا کودک ناآشنا با جهان درون مجله، با مشاهده عنوان، در ذهنش مقدمات و پیش‌فرض‌هایی را درنظر می‌گیرد و سپس با خواندن مطالب مجله درمی‌یابد که آیا این مجله با مفروضات و پیش‌فرض‌های او مطابقت دارد یا خیر؟ بنابراین پیرامتن، کودک را یاری می‌دهد تا به هنگام مطالعه مجله، دیدگاه صحیح و مناسبی را برگزیند. گروه تحریریۀ مجله با وضع عنوانی شایسته توانسته‌اند کودک را برای ورود به جهان متن ترغیب نمایند. با خوانش داستان‌های هر شماره از مجله و بررسی ارتباط آن با عنوان «الحسینی الصغیر» چنین دریافت می‌شود که عنوان در اینجا صرفاً همان کارکرد عنوان در متنی واحد را ندارد؛ زیرا در این مجله ارتباط عنوان با مطالب مختلف مجله که هر کدام عنوان مجزایی نیز دارند، مطرح است. قرارداد خوانشی که شکل گرفته در ارتباط عنوان هر مطلب با متن آن ایجاد می‌شود و نمی‌توان یک قرارداد خوانش را برای کل مطالب مجله «الحسینی الصغیر» درنظر گرفت. همچنین کارکرد جلد مجله صرفاً به‌عنوان قابی که مجله در اطراف آن بسته‌بندی شود نیست؛ بلکه به‌عنوان دلالت معنایی متن ایفای نقش نموده و کودک از دریچۀ آن، متن مجله را درک می‌نماید.

منابع و مأخذ

- ابن ماجه، محمد بن یزید. (۲۰۰۶م). *سنن ابن ماجه* (الطبعة الثانية). بغداد: دار النوادر.
- اقبالی، پرویز. (۱۳۹۰ش). «تبیین رابطه تصویر و متن در تصویرسازی کتاب‌های داستانی کودک در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۸۰» (پایان‌نامه دکترای پژوهش هنر). دانشگاه شاهد.
- بنی‌طالبی، امین، و فروزنده، مسعود. (۱۴۰۲ش). کارکردهای عنوان داستان در داستان‌های کوتاه ایرانی: با تکیه بر داستان کوتاه‌نویسان شاخص پیش از انقلاب اسلامی. *ادبیات داستانی*، ۱۲(۴۴)، ۵۵-۸۸.
- چندلر، دانیل. (۱۳۸۷ش). *مبانی نشانه‌شناسی* (مهدی پارسا، مترجم؛ چاپ اول). تهران: سوره مهر.
- مجموعه من المؤلفین. (۲۰۲۰م). *الحسینی الصغیر*. بغداد: العتبة الحسینیة المقدسة.
- الزیات، حماد معروف. (۲۰۱۶م). *سیمایة الصورة وتصمیم غلاف الكتاب العربی المطبوع: دراسة میدانیة تحلیلیة لدورها فی عملیات التسویق*. *مجلة كلية الآداب*، ۶(۲۴)، ۸۴-۱.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۸۶ش). *زمینه اجتماعی شعر فارسی* (چاپ اول). تهران: زمانه و اختران.
- قبادی، مطهره، و شکریان، محمدجواد. (۱۳۸۹ش). بررسی موضوع پیرامتن با تکیه بر سه‌گانه نیویورکی و ترجمه‌های فارسی و فرانسه. *نقد زبان و ادبیات خارجی*، ۳(۵)، ۱۵۱-۱۶۵.
- کرمی، موسی. (۱۳۹۵ش). تحلیل کارکرد پیرامتن‌ها در آثار داستانی سیمین دانشور. در *همایش ادبیات فارسی معاصر* (صص ۱-۱۳). دانشگاه ولایت ایرانشهر.
- المسعودی، علی بن الحسین. (۲۰۱۸م). *إثبات الوصیة* (الطبعة الثالثة). قم: مکتبه بصیرتی.
- المقدادی، کاظم. (۲۰۱۰م). *اتجاهات جدیدة فی أسالیب کتابة المقالات الصحفية: المقال العامودی. الباحث الإعلامي*، ۶(۹)، ۱۱۷-۱۳۰.

Transliterated References (ChatGPT, OpenAI, 2026)

- Ibn Majah, Muhammad ibn Yazid. (2006). *Sunan Ibn Majah* (2nd ed.). Baghdad: Dar al-Nawadir. [in Arabic]
- Eqbali, Parviz. (1390 SH). *Tabyin-e Rabete-ye Tasvir va Matn dar Tasvirsazi-ye Ketab-haye Dastani-ye Kudak dar Iran az Sal 1340 ta 1380* (Doctoral dissertation in Art Research). Shahed University. [in Persian]
- Bani-Talebi, Amin, & Forouzandeh, Masoud. (1402 SH). *Karkardhaye Onvan-e Dastan dar Dastanhaye Kutah-e Irani: ba Tekye bar Dastan-Kutah-Nevisan-e Shakhes pish az Enghelab-e Eslami. Adabiyat-e Dastani*, 12(44), 55–88. [in Persian]
- Chandler, Daniel. (1387 SH). *Mabani-ye Neshaneh-Shenasi* (trans. Mehdi Parsa; 1st ed.). Tehran: Sureh Mehr. [in Persian]
- Majmuah min al-Muallifin. (2020). *Al-Husayni al-Saghir*. Baghdad: Al-Ataba al-Husayniyya al-Muqaddasa. [in Arabic]
- Al-Zayyat, Hammad Maruf. (2016). *Simiyaiyyat al-Surah wa Tasmim Ghilaaf al-Kitab al-Arabi al-Matbu: Dirasah Maydaniyyah Tahliliyyah li Dawriha fi Amaliyyat al-Taswiq. Majallat Kulliyat al-Adab*, 6(24), 1–84. [in Arabic]
- Shafiei Kadkani, Mohammad Reza. (1386 SH). *Zamineh-ye Ejtemaei-ye Sher-e Farsi* (1st ed.). Tehran: Zamaneh va Akhtaran. [in Persian]

- Qobadi, Motahhareh, & Shokriyan, Mohammad Javad. (1389 SH). *Barrasi-ye Mozu-e Piramatn ba Tekye bar Seganeh-ye Niu Yorki va Tarjomehaye Farsi va Franseh. Naqd-e Zaban va Adabiyat-e Khareji*, 3(5), 151–165. [in Persian]
- Karami, Musa. (1395 SH). *Tahlil-e Karkard-e Piramatnha dar Asar-e Dastani-ye Simin Daneshvar*. In *Hamayesh-e Adabiyat-e Farsi-ye Moaser* (pp. 1–13). Daneshgah-e Velayat Iranshahr. [in Persian]
- Al-Masudi, Ali ibn al-Husayn. (2018). *Ithbat al-Wasiyya* (3rd ed.). Qom: Maktabat Basirati. [in Arabic]
- Al-Miqdadi, Kazim. (2010). *Ittijahat Jadidah fi Asalib Kitabat al-Maqalat al-Sahafiyya: Al-Maqal al-Amudi. Al-Bahith al-Ilami*, 6(9), 117–130. [in Arabic]

Examining the elements of paratext and its function in the Islamic magazine "Al-Hosseini al-Saghir"

Abdolbaset Arab Yousefabadi*

(Assistant Professor of Arabic Language and Literature, Department of Arabic Language and Literature, University of Zabol, Zabol, Iran)

Abstract

In the creation of a work, in addition to the text, factors such as the title, introduction, cover design, editorial, interruption of the work, etc. are involved, which are called paratext. Paratext has various functions such as completing, decorating and introducing the main text. Paratext has a stronger role in children's literature than in adult literature; Because in order to better understand the text, the child needs a stimulus outside the text that provides the necessary space to understand the text and provides a suitable interpretation of the text for him. "Al-Hosseini Al-Saghir" children's magazine is one of the most up-to-date Islamic children's magazines, which has been welcomed by a large number of Arab children with its diversity in form and content, and has been published since 2009. In this research, an attempt is made to examine the most important paratextual elements of the 2020 issues of this monthly based on the descriptive-analytical method and analyze the functions of each of them. The results show that the title "Al-Hosseini al-Saghir" is related to the ideology and attitude of the editors of the magazine on the one hand and to the child and his surrounding environment on the other hand. The two layers of the language system and the image system are placed in a frame called the cover design and the editorial as a threshold to enter the main text of the magazine. The sum of the meanings of the two mentioned systems helps to understand the image and receive the content of the magazine.

Keywords: Islamic literature, paratext, title, cover design, "Al-Hosseini al-Saghir"

Extended Abstract (ChatGPT, OpenAI, 2026)

Introduction

Paratext is one of the central concepts in modern literary criticism, especially after the rise of post-structuralist theories that emphasized the relationship between text and reader. Gerard Genette introduced the concept in his work *Thresholds*, defining paratext as the collection of textual and visual elements that surround the main text and mediate the reader's access to it. These elements include titles, cover designs, introductions, illustrations, editorials, typography, and layout. Although they are not part of the core text itself, they play an essential role in shaping meaning, directing interpretation, and influencing reception. In children's literature, paratext is particularly important because

children usually encounter the visual and external aspects of a publication before reading its content.

The present study examines the paratextual elements of the Iraqi Islamic children's magazine *al-Husayni al-Saghir*. Published monthly since 2009 under the supervision of the al-Husayni shrine, the magazine combines educational, religious, ethical, and entertaining content directed toward Arab children. Each issue includes illustrated stories, poetry, handicrafts, puzzles, Quranic lessons, educational games, and cultural materials designed according to the cognitive and emotional needs of children. The study focuses on issues 129–140 published in 2020 because these issues represent the most graphically advanced and accessible stage available on the magazine's official website.

The research aims to analyze the role of paratextual elements in attracting children, guiding interpretation, and preparing readers to enter the textual world of the magazine. It investigates the relationship between the title, cover design, editorials, typography, illustrations, and magazine format and the ideological and educational orientation of the publication. The study also seeks to determine how linguistic and visual systems cooperate in communicating moral and religious values to children.

Previous studies on paratext have largely focused on novels, poetry, and translation studies, while research concerning Arabic children's magazines remains very limited. Existing scholarship has shown that paratextual elements influence interpretation and establish reading expectations. However, no major study has addressed paratext in specialized Arabic children's magazines. This research therefore fills an important gap by exploring the role of paratext in *al-Husayni al-Saghir* and highlighting its contribution to Islamic children's literature.

Methodology

The study adopts a descriptive-analytical approach based on Genette's theory of paratextuality. The analysis concentrates on internal paratextual elements because external elements such as interviews, reviews, and advertisements related to the magazine are not sufficiently available. Accordingly, the research examines titles, cover designs, editorials, typography, illustrations, section headings, and magazine format.

The methodology focuses on the interaction between linguistic and visual systems in producing meaning. Since children's literature depends heavily on visual communication, the study pays special attention to illustrations, colors, typography, and layout. These elements are analyzed in relation to children's psychological and cognitive characteristics, particularly those belonging to middle childhood age groups. The research also examines how paratextual elements function according to four major purposes identified in literary theory: identification, description, implicit signification, and persuasion.

Particular emphasis is placed on the title *al-Husayni al-Saghir* as the first threshold through which children encounter the magazine. The study analyzes the relationship between the title and the ideological orientation of the publication. The term *al-Husayni* evokes the ethical and spiritual values associated with Imam Husayn, while *al-Saghir* identifies the intended audience as children. The research further investigates recurring visual patterns, illustrated stories, editorial themes, and educational activities in order to understand how paratext guides interpretation and encourages engagement.

Results

The analysis demonstrates that paratextual elements in *al-Husayni al-Saghir* play a central role in attracting children and preparing them to interact with the magazine's content. The title performs both informative and persuasive functions. The word *al-Husayni* immediately connects the publication with Islamic and Husayni values such as justice, courage, sacrifice, honesty, and loyalty, while *al-Saghir* clearly indicates that the magazine addresses children. Through this title, readers form initial assumptions about the nature and purpose of the magazine before engaging with its content.

The study also reveals that cover designs effectively combine visual and linguistic elements to communicate meaning. Most covers rely on direct visual representation rather than symbolic abstraction, reflecting awareness of children's preference for clear and realistic imagery. Covers related to religious occasions such as the birth of Imam Ali, Shaabani celebrations, Ramadan, and the birth of Imam al-Rida employ bright colors, smiling figures, and recognizable Islamic symbols to create emotional attraction and cultural familiarity. Typography further strengthens the magazine's identity by integrating visual beauty with linguistic clarity.

Editorials constitute another important paratextual element. Positioned consistently at the beginning of each issue, they introduce central moral or social themes that later appear throughout the magazine in stories, activities, and illustrations. For example, editorials discussing cooperation during the COVID-19 pandemic are reinforced through narratives encouraging solidarity, family assistance, and charitable work. This repetition creates coherence between the editorial discourse and the educational goals of the magazine.

Illustrated stories are among the most influential components of the magazine. Images often communicate meaning more effectively than written text and allow children to understand stories intuitively. The narratives rely on simple language, vivid illustrations, and emotionally engaging situations suitable for children's cognitive development. Educational sections on traffic rules, scientific discoveries, historical places, and animal intelligence also reveal a successful balance between entertainment and instruction.

Another important finding concerns the magazine's physical format. The medium-sized *rahli* format provides enough space for illustrations, handicrafts,

and interactive activities. This design encourages participation and creativity by allowing children to engage directly with the material through coloring, puzzles, and practical exercises. The format therefore functions as an important paratextual feature supporting educational and emotional interaction.

Conclusion

The study concludes that paratextual elements in *al-Husayni al-Saghir* perform essential educational, communicative, and aesthetic functions. These elements are not merely decorative additions but active components that shape interpretation, guide reading expectations, and facilitate the child's entry into the textual world of the magazine. Through titles, illustrations, typography, editorials, and layout design, the magazine successfully creates an attractive Islamic educational environment for children.

The findings indicate that the dominant functions of paratext in the magazine are attraction and information. Children develop preliminary expectations through external visual and linguistic features before reading the magazine's content. These expectations are later reinforced by the consistency between paratextual design and textual themes. Such coherence strengthens the effectiveness of the magazine in transmitting moral, religious, and cultural values.

The study also highlights the importance of visual communication in children's literature. Clear imagery, bright colors, realistic illustrations, and harmonious typography help children understand themes intuitively and emotionally. The integration of visual and linguistic systems demonstrates awareness of children's psychological and cognitive needs and increases their engagement with the publication.

Ultimately, the research confirms that paratext functions as a bridge between text and child reader in Islamic children's literature. Through carefully designed paratextual strategies, *al-Husayni al-Saghir* succeeds in combining entertainment, education, and ideological guidance within an appealing artistic framework. The magazine therefore represents a successful model of contemporary Arabic children's publishing and demonstrates the importance of paratextual studies in understanding children's literary reception.